

ЖАМИЯТ МАЪНАВИЙ ТАРАҚҚИЁТИНИ ТАЪМИНЛАШДА ЁШЛАР МАЪНАВИЯТИНИ ЮКСАЛТИРИШНИНГ ИЖТИМОЙ ЗАРУРИЯТИ

<https://doi.org/10.24412/2181-1784-2022-23-662-670>

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна

Тошкент давлат иқтисодиёт университети

Педагогика фанлари доктори, профессор

g.ibragimova@gmail.ru

АННОТАЦИЯ

Мазкур мақолада жамият маънавий тараққиётини таъминлашда ёшлар маънавияти юксалтиришнинг ижтимоий заруриятлари ёритиб берилган. Ўзбекистон Республикасида ёшлар учун яратиб берилган имкониятлар тўғрисида маълумот берилган.

Калит сўзлар: жамият, маънавият, тараққиёт, ислохот, ижтимоий зарурият, маънавий юксалиш, имконият, давлат сиёсати.

АННОТАЦИЯ

В данной статье освещаются социальные потребности повышения морального духа молодежи в обеспечении духовного развития общества. Была представлена информация о возможностях, созданных для молодежи в Республике Узбекистан.

Ключевые слова: общество, духовность, развитие, реформа, социальная необходимость, духовный рост, возможность, государственная политика.

ABSTRACT

This article covers the social needs of raising the spirituality of young people in ensuring the spiritual development of society. Information about the opportunities created in the Republic of Uzbekistan for young people is given.

Keywords: society, spirituality, Development, Reform, social necessity, spiritual ascent, opportunity, Public Policy.

КИРИШ

“Агар кимдир, маънавият масаласи – бу фақат Маънавият маркази ёки тегишли вазирлик ва идораларнинг иши, деб ўйласа, хато қилади. Буларнинг барчаси олдимизда турган энг асосий, энг муҳим вазифалардан биридир!” [1; 1]

Шавкат Мирзиёев

Жамият маънавий тараққиётини таъминлаш барча даврларда ҳам олим ва уламоларнинг энг асосий мавзуларидан бири сифатида тадқиқ этиб келинган. Жамият маънавий қиёфасини яхшилаш ва тубдан ислоҳ этиш ҳар бир давлатнинг энг устувор вазифаларидан бири сифатида эътироф этилади. “Юртимиз тараққиётининг янги даврида буюк мутафаккирлар меросини асраб-авайлаш, тадқиқ этиш ва халқимизга етказиш ишлари кенг жабҳада амалга оширилмоқда. Айниқса, Имом Бухорий, Имом Термизий, Бурхониддин Марғиноний, Абу Муин Насафий ва Махмуд Замахшарий сингари табаррук зотларнинг асарлари нафақат минтақамиз, балки бутун мусулмон дунёси учун ҳидоят маёғидир. Шу боис, уларнинг илмий меросини, қолдирган битикларини ўрганиш ва келажак авлодга етказиш олдимизда турган энг муҳим вазифалардан саналади.”[2;1]

Ўзбекистон Республикаси Президенти, Қуролли Кучлар Олий Бош Қўмондони Шавкат Мирзиёев Давлат хавфсизлик хизматининг ҳарбий таълим муассасалари фаолияти билан танишди. “Темурбеклар мактаби” ва Амир Темур номидаги Давлат хавфсизлик хизмати академиясидаги таълим тизими, бу масканларга яратилган замонавий шароитлар ҳамда имкониятларни кўздан кечирди. Ёшлар билан суҳбатда бўлди.

— Мамлакатимизда ҳеч бир бола эътибордан четда қолмайди, ҳаммасининг ривожланиши учун шароит яратяпмиз. Фақат қайси ёш ўзини қийнаб, вақтини бекор ўтказмай, кўпроқ билим олса, келажакда муваффақиятга эришади. Ҳамма буюклик ниятдан келади, меҳнатдан келади, — деди давлатимиз раҳбари.

Дарҳақиқат, ёшларни чуқур билимли, юксак салоҳиятли, меҳнатсевар ва ҳалол, ватанпарвар инсонлар этиб тарбиялаш бугунги глобаллашув ҳамда техника асрида ҳар доимгидан-да долзарблашиб бормоқда. Хўш, нега? Бу саволга жавоб бериш учун бугунги дунё манзараларига бир бор назар ташлаш, кифоя. Жаҳоннинг турли минтақаларида юз бераётган турли хунрезликлар, жанжал-тўполонлар, террористик ҳаракатлар, қонли тўқнашувларнинг асосий иштирокчилари — бу, шубҳасиз, ёшлар. Ачинарлиси, уларнинг аксарияти қилаётган ишининг мақсадини ҳам, аянчли оқибатларини ҳам яхши билмайди, тушунмайди. Қайси бир кучнинг ёки марказнинг алдови, қутқуси билан шунчаки қўғирчоққа айланганини англамайди.

Савол туғилади: келажак эгаларини боши берк кўчага бошлаётганлар уларни қандай ўз домига илинтирмоқда? Бунинг йўли айти интернет замонида анчайин осонлашган. Бугун турли сайтлардан, ижтимоий тармоқлардан

фойдаланмайдиган бирор ёшни топиш мушкул. Уларнинг кўпчилиги содда, ғўр, ҳали ҳаётнинг баланд-пастини кўриб, оқ-қорани таниб улгурмагани, ҳою ҳавасларга ўчлиги эса айни муддао. Бундан йигит-қизларга шоҳона ҳаёт, мўмай пул ёки катта карьера ваъда қилинса, бўлди, чиппа-чин ишонади. Иш хамирдан қил суғиргандай олдинга силжийверади. Қолаверса, бугунги замонавий техника нобакорга асл башарасини пардалаш, олабўжини оппоқ кабутардек беозор, сипо кўрсатиш имконини бермоқда.

Мана шундай мураккаб ва таҳликали замонда ёшларни ўз ҳолига ташлаб кўйиш — уларни бегоналар кўлига топшириш, эртамиз эгаларининг душман курулига айланишига шарт-шароит яратиш деган гап.

Шу боис Шавкат Мирзиёев Президентлик фаолиятининг дастлабки кунлариданоқ навқирон авлодни ҳар томонлама баркамол қилиб тарбиялашга алоҳида эътибор қаратди. “Биз ёшларга доир давлат сиёсатини ҳеч оғишмасдан, қатъият билан давом эттирамиз. Нафақат давом эттирамиз, балки бу сиёсатни устувор вазифа сифатида бугун давр талаб қилаётган юксак даражага кўтарамиз”, деган қарашни барча раҳбар ва мутасаддилар, қолаверса, бутун халқимиз учун устувор мақсад қилиб белгилаб берди.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДЛАР

Ушбу йўналишдаги давлат сиёсатининг ҳуқуқий асосларини мустаҳкамлаш мақсадида 2016 йил 14 сентябрда “Ёшларга оид давлат сиёсати тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни қабул қилинди. Ўзбекистонда 30 июнь санаси “Ёшлар кунини” деб белгиланди ва ҳар йили муносиб тарзда нишонланадиган бўлди.

Турли соҳаларда юксак натижа ва ютуқларга эришаётган фидойи ёшларимизни рағбатлантириб бориш мақсадида “Мард ўғлон” давлат мукофоти ва “Келажак бунёдкори” медали таъсис этилди. Буюк давлат арбоби соҳибқирон Амир Темурнинг Ватанга садоқат, эл-юртни ардоқлаш, мардлик, фидойилик ва адолатпарварлик каби юксак фазилатлари ёш авлод учун ўрнак бўлиб хизмат қилишини инобатга олиб, республиканинг барча ҳарбий академик лицейларига “Темурбеклар мактаби” номи берилди.

Эртамиз эгаларининг пухта билим олиши, касб-хунар эгаллаши, олий таълим олиб, етук мутахассисга айланиши учун замон андозаларига мос янги боғчалар, мактаблар, институт ва университетлар барпо этилмоқда, мавжудлари таъмирланмоқда.

Ёшларни маданият, санъат, жисмоний тарбия ва спортга кенг жалб этиш, уларнинг ахборот технологиялари бўйича саводхонлигини ошириш, ёшлар ўртасида китобхонликни тарғиб қилиш, хотин-қизлар бандлигини таъминлаш вазифаларини ўз ичига олган “Беш муҳим ташаббус” ҳаётга татбиқ қилинмоқда.

Бугун улғаяётган ёшлар эртага мустақкам таянчга, халқимизнинг асосий маданий-маърифий, бадиий-ижодий, ижтимоий-иқтисодий, ишлаб чиқариш, интеллектуал кучига айланади. Шундай экан уларнинг дунёқараши, тафаккури қай даражада илғор бўлиши, ҳозирги даврнинг юксак талабларини ўзига мўлжал қилиб олиш, шунга интилиш салоҳияти мамлакатимиз истиқболлини, жаҳон ҳамжамиятидаги мавқеини белгилаб беради.

Бугунги воқелик, атроф-муҳитда содир бўлаётган воқеа-ҳодисаларга янгича қараш, уларни бутун мураккабликлари ила тубдан янгича идрок этиш, янгича сиёсий, иқтисодий, маънавий мезонларда баҳолашни талаб этмоқда. Шу боис янги жамият барпо этиш жараёнида инсонга ва жамиятга, бутун борлиққа муносабатни ўзгартириш, ижтимоий онгни янгилаш алоҳида муҳим аҳамият касб этади.

Ёшлар жамият эътиборида турган ижтимоий қатламлардан бири сифатида бўй чўзаётган экан, уларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш, имкониятларидан фойдаланиш, ҳуқуқ ва манфаатларини таъминлаш чора-тадбирларини янада кучайтириш — давр талабидир. Айниқса, таълим жараёнини янги босқичларга кўтариш жамият маънавий қиёфасини тубдан ўзгаришига олиб келади. Бу жараёнда малакали педагог ва етук мутахассисларга зарурият ортади. "Таълим муассасаси педагоги, психологи талаба-ёшлар ўртасида учраб турадиган педагогик, психологик ривожланишдан айрим салбий ҳолатларни тўлиқ ўрганиши, уларни келтириб чиқарувчи омиллар ва ижтимоий-педагогик, ижтимоий-психологик шарт - шароитларни таҳлил қилиши лозим." [3;157] Чунки талаба-ёшлар ўртасидаги ижтимоий-маънавий муҳитнинг асл кўринишларини аниқламасдан туриб, уларнинг ижтимоий-психологик ёки педагогик жиҳатдан муаммоларини бартараф этиш мушкул масаладир. Бироқ ҳар бир педагог самарали натижаларга эришиши учун тинимсиз ўз малакасини ошириб бориши керак. “Машқ – педагогнинг ўз касбидан қониқишни, турли педагогик вазиятларда касбий ахлоққа таяниб йўл танлаш стратегиясини ишлаб чиқиш техникасини танлашга ёрдам беради.”[4;88]

Ёш авлоднинг ҳаётга мустақил қадам қўйишлари учун барча зарур шароитларни яратиш, уларни маданият, санъат, жисмоний тарбия ва спортга кенг жалб этиш, ахборот технологиялари бўйича саводхонлигини, китобхонлик

маданиятини ошириш, бандлигини таъминлаш, шу билан бирга, йигит-қизларда замонавий тадбиркорлик кўникмаларини шакллантириш, вояга етмаганлар ўртасида ҳуқуқбузарликлар ва жинойтчилик профилактикасини самарали ташкил этиш, оилавий ажримларнинг олдини олиш, келажак ворисларида мустаҳкам ватанпарварлик ғояси ҳамда қатъий фуқаролик позициясини шакллантиришга қаратилган ишлар ёшларга оид давлат сиёсатининг муҳим вазифаларидан бўлиб қолаверади.

НАТИЖАЛАР

Ёшлар таълим-тарбиясида оиланинг ўрни беқиёс. Ҳар бир хонадондаги муҳит, фарзандлар ва ота-оналар ўртасидаги ўзаро муносабат, шаклланган тарбия тизими болаларда ҳаётга дастлабки қарашларни шакллантиришда муҳим омилдир. Айниқса, “Имон, виждон, эътиқод, ихлос, шарму-ҳаё, уят, андиша, орномус, бирор нарсадан хазар қилиш инсонга хос бўлган рухий фазилатлар бўлиб, унинг фаолиятига, мақсад ва интилишларига баҳо бера олишга асос бўладиган маънавий манбалардир.”[5;31] Шу маънода маҳалла идоралари оилаларда соғлом муҳитни қарор топтириш, ёшлар онгу қалбига миллий менталитетимиз, азалий маънавий-ахлоқий қадриятларимизни сингдириш борасида энг таъсирчан механизмларни жорий этиши лозим.

Ота-оналар ҳам ўз жигарбандларининг кун тартиби, қандай иш билан машғуллиги, кимлар билан қаерда юргани, орзу-мақсадлари билан яқиндан қизиқиши, қисқача айтганда, бурчларини, масъулиятини унутмаслиги шарт. Оилада муҳит ўзаро ҳурмат, олижаноблик, ҳалоллик асосига қурилган бўлса, оила бошлиқлари ўз вазифаларига сидқидилдан қарасалар, жамиятнинг бундай ячейкасидан яхши фуқаролар етишиб чиқади.

Миллий қадрият ва анъаналаримиз, бебаҳо меросларимиз, оила-мактаб-маҳалла ўртасидаги боғлиқлик эртаимиз эгаларининг онгли ва кучли тафаккур эгаси қилиб вояга етишларида кўмакчи вазифасини ўтайди.

Ватанимиз ўзининг улуғ алломалари, мутафаккирлари билан дунёга донг таратган. Истиқлол берган кенг имкониятлар туфайли миллий қадриятларимиз, боқий анъаналаримиз қайта тикланди. Айниқса, диёримизда туғилиб-ўсган, ўз даврида дунё илм-фани ва маданияти ривожига беқиёс ҳисса қўшган алломаларимиз номи улуғланиб, фахру ифтихоримизга айланди. Биз ана шундай буюк тарихга эга халқимиз, донишманд-алломалар, даҳолар етишиб чиққан юрт фарзандларимиз. Аждодларимизнинг бебаҳо мероси бугун янада теранроқ, чуқурроқ ўрганилиши, ёш авлод онги ва қалбига чуқур

сингдирилиши керак. Бинобарин, миллий ўзликни англашнинг ўсиб бориши туфайли одамлар онгу тафаккурида муҳим ижобий ўзгаришлар рўй беради. Маънавий-маърифий жараёнлардаги янгиланишлар ёшларимиз қалби ва онгига сингиб, уларда келажакка, ўз кучи ва имкониятига ишонч, Ватанга муҳаббат, садоқат ҳиссини тарбиялайди.

Аҳолининг 30 фоизини 14 дан 30 ёшгача бўлган ёшлар ташкил этишини инобатга олиб, уларнинг бўш вақтини мазмунли ўтказишни ташкил этиш долзарб масаладир.

Давлатимиз раҳбари ижтимоий, маънавий-маърифий соҳалардаги ишларни янги тизим асосида йўлга қўйиш бўйича 5 та муҳим ташаббусни илгари сурган эди. Биринчи ташаббус — ёшларнинг мусиқа, рассомлик, адабиёт, театр ва санъатнинг бошқа турларига қизиқишларини оширишга, истеъдодини юзага чиқаришга хизмат қилади. Иккинчи ташаббус — ёшларни жисмоний чиниқтириш, уларнинг спорт соҳасида қобилиятини намоён қилишлари учун зарур шароитлар яратишга йўналтирилган. Учинчи ташаббус — аҳоли ва ёшлар ўртасида компьютер технологиялари ва интернетдан самарали фойдаланишни ташкил этишга қаратилган. Тўртинчи ташаббус — ёшлар маънавиятини юксалтириш, улар ўртасида китобхонликни кенг тарғиб қилиш бўйича тизимли ишларни ташкил этишга йўналтирилган. Бешинчи ташаббус — хотин-қизларни иш билан таъминлаш масалаларини назарда тутди.

Ушбу беш ташаббус халқимиз, айниқса, ёшларимиз томонидан катта қизиқиш билан кутиб олинди. Бу тажриба Ўзбекистоннинг барча ҳудудларида янада кенг жорий қилиниши мақсадга мувофиқдир. Жойлардаги маданият марказлари, мусиқа ва санъат мактабларининг моддий-техник базаси ва улардан фойдаланиш ҳолати ўрганилиб, фаолияти янада яхшиланиши, Маданият ва Халқ таълими вазирликлари ҳокимликлар билан биргаликда туман (шаҳар) маданият марказлари ва умумтаълим мактабларида ёшларнинг қизиқишидан келиб чиқиб, қўшимча тўғарақлар ташкил этиши, маданият марказларида ташаббускор истеъдодли ёшлардан иборат бадиий-ҳаваскорлик жамоалари, ёшлар театр-студиялари ва “Ёшлар клублари” тузилиши бу борада муҳим аҳамият касб этади.

Иккинчи ташаббусга доир масалаларни ривожлантириш ишлари ҳам янада жадаллашса, соз бўларди. Бу мақсадда туман ва шаҳарлар ҳокимларининг ёшлар масалалари бўйича ўринбосарлари мутахассислар билан биргаликда ёшларнинг спорт турларига қизиқиши ҳамда спорт иншоотларининг

жиҳозланиш даражасини ўрганиб, шу асосда бу йўналишни такомиллаштириш устида иш олиб бориши зарур.

Бугунги кунда ахборот технологиялари ва коммуникациялар ривожланган бир пайтда илғор халқаро тажрибалар асосида барча шаҳар ва туман марказларида рақамли технологиялар ўқув марказлари ташкил этилмоқда. Бу марказларда электрон тижорат ва дастурлаш ўргатиляпти. Шу нарсага алоҳида эътибор қаратиш лозимки, ҳар қандай жараёнда олинаётган ахборотнинг ҳаққонийлиги, ишончлилиги ва аниқ манбаларга таяниши мазкур фаолиятнинг самарадорлик кўрсаткичларини ошишига ёрдам беради. “Ахборот, бу реал борлиқни тасвирлаб берувчи, тизимлаштирилган моддий белги(шакл) лар мажмуаси эканлигини инобатга олсак, у инсоният, табиат ва жамият манфаатларини химоялашга қаратилган булиши лозим.”[4;6] Ёшларда ахборот технологиялари соҳасида бизнес бўйича инновацион кўникмалар шакллантирилса, “стартап” лойиҳаларига ёрдам кўрсатилса, ёш иқтидор соҳибларининг орзу-умидлари янада тезроқ рўёбга чиқади.

МУҲОКАМА ВА ТАҲЛИЛЛАР

Ёшларда болалик чоғидан китобга меҳр уйғотиш, мустақил фикр ва кенг дунёқарашни шакллантириш уларнинг ҳаёт йўлларида мустаҳкам замин бўлади. Лекин кўплаб қишлоқ ва маҳаллаларда бунинг учун зарур шароитлар ҳали ҳам етарли эмас. “Маҳаллабай” ишлаш тизими орқали оталиққа олган вазирлик ва ташкилотлар маҳаллаларда замонавий кутубхоналар ташкил этиши, мазкур зиё масканларидан маҳалла ёшлари бепул ва бемалол фойдаланишига имкон яратилиши бу борадаги муаммоларга истикболли ечимдир. Зотан, фарзандларимиз қанчалик маънавий баркамол бўлса, уларнинг турли ёт ғоя ва иллатларга қарши иммунитетини ҳам шунча кучли бўлади. Бу борада бир қанча тавсияларни тақлиф сифатида киритмоқчимиз:

- Хар бир хонадонда китоб жавони бўлсин;
- Бугунги ёшларга бақирманг, уларга билмаганларини ўргатинг;
- Ҳамма ишни охирига етказинг, уни фақат яхши бажаринг;
- Тараққиёт қанча кучли бўлса, бугунги ёшларга, бўлажак мутахассиснинг билимдонлигига талаблар шунча ортади;
- Хатоларга "йўл қўйиш" услубидан фойдаланинг, бугунги ёшларга уларни топиш ва тузатиш мумкинлигини тушутиринг;

- Ўзингизда сабр-тоқатлиликдек улуғ неъматни ривожлантиринг. Ижодий сабр- каноат кудратни яратади ва соат сайин борлик кучаяди, маънавият юксалади;
- Бугун ёшларимизга юксак интилишларнинг кудрати ҳақида гапиринг;
- Ёшлар маънавиятини юксалтиришда оиладаги ота-онанинг шахсий намунаси муҳим роль ўйнайди;
- Мухтарам Президентимиз чиқарган қарорнинг(фармоннинг), яъни магистратура босқичида таҳсил олаётган қизларнинг контракт пуллари давлат томонидан амалга оширилиши, бугун бўлаётган ажримларнинг олдини олса, ажабмас. Аёл маънавияти оиладан бошланади;
- Рақобатбардош кадрлар тайёрлаш, юқори маданиятли, юксак маънавиятли ёшларни тарбиялаш давр талабидир;
- Жамият маънавий тараққиётини таъминлашда ёшлар маънавиятини юксалтириш ижтимоий заруриятдир.

ХУЛОСА

Хулоса сифатида айтиш мумкинки, жамият маънавий тараққиётини таъминлаш барча соҳаларда кенг қамровли ислоҳотларни амалга оширишни талаб этади. Хотин-қизлар масаласи, уларнинг бандлигини таъминлаш, касб-хунар ўргатишга қаратилган ишлар ҳам “Беш муҳим ташаббус” доирасида янада такомиллашиб бораётганини қайд этиш лозим. Жойларда хотин-қизларни тадбиркорликка йўналтириш, касбга ўргатиш, рўзғорга тайёрлаш масаласига эътибор янада кучайса, халқимизнинг ҳаётдан розилиги янада ортади.

Ёшлар ташкилотларининг дабдабали, баландпарвоз тадбирлар ўтказиши эмас, балки ёш авлод билан бевосита ишлаши, амалий мулоқотни йўлга қўйиши, уларни ўйлантираётган ҳаётий муаммоларни ҳал этиши юртдошларимизни кўзланган эзгу мақсадлар сари янада яқинлаштиради. " “Бугун ёшларнинг ҳаётига, унинг қувончларига, хафагарчиликларига, интилишларига, муваффақиятларига, муваффақиятсизликларига, унинг шахсий кечинмаларига чинакамига қизиқиш билдиринг”[6;173]

Ёшларни бежиз ниҳолга менгзашмайди. Бугун эътибор ва ғамхўрлик оғушида ўсаётган ниҳоллар кун келиб, албатта, забардаст чинорларга айланиши, шириндан шакар мевалар беришига шубҳа йўқ.

REFERENCES

1. Холиқназаров Н. “Улуғ алломаларимиз мероси жаҳон учун ҳидоят маёғидир.” Янги Ўзбекистон газетаси. Номер 33 (555). 2022 йил 15 февраль . 1-2 б.
2. Каримова В.М. Ижтимоий психология. Т.: 2012, Дарслик. "Фан ва технология" нашриёти. 157 б.
3. Самаров Р.С. Ахборотнинг психологик хавфсизлигини таъминлаш механизми. Т.: 2005.
4. Ибрагимова Г.Х. "Миллий истиқлол ғояси асосида ёшлар маънавиятини юксалтириш" Монография. Т.: 2009, " Ўзбекистон миллий энциклопедияси" Давлат илмий нашриёти. 31-46 б.
5. Алметов Н.Ш. Ўқитувчининг ён дафтари. Шымкент. "Нурлы Бейне" нашриёти. 2011, 173 -178 б.
6. Saifnazarov, I., Hujayev, M. (2018) Axmad Zaki Validiy islamic culture. Экономика и социум, 2, 55-57.
7. Саифназаров, И., Саифназарова, Ф. (2018). Ёшлар ва оила - ватан таянчи. "Таълим нашриёти", 132 б.